

dossier

L'exili republicà, vuitanta anys després

>> Pas de la frontera dels militars al Pertús el dia 6 de febrer de 1939. (Col·lecció ERIC FORCADA ©)

Una fractura d'efectes devastadors

Text > **JORDI FONT AGULLÓ**, coordinador del dossier, director del Memorial Democràtic i, de 2008 a 2019, director del MUME

Vuitanta anys després, l'empremta de l'ensulsiada del febrer de 1939 continua fortament present en la memòria col·lectiva. Oferim aquí una visió panoràmica i transversal a l'entorn de les repercussions de l'exili republicà en el teixit social i cultural de les comarques gironines. El desplaçament forçós de

milers de persones va comportar una fractura profunda i va tenir uns efectes devastadors en els progressos democràtics i nacionals aconseguits durant el primer terç del segle xx.

El proppassat mes de febrer de 2019 es complien vuitanta anys de l'inici de l'exili republicà a la demarcació de Girona. No hi ha dubte que es tracta d'un esdeveniment que va tenir uns efectes molt profunds en el conjunt de la societat gironina, fins i tot devastadors en molts àmbits. Els avenços i els progressos de tot tipus, que s'havien anat produint en el decurs del primer terç del segle xx, es van aturar. L'ocupació feixista del territori (que va implicar mesures repressives de tota mena, por i una crisi social i econòmica sense precedents) i l'èxode d'un nombre significatiu de ciutadans

van suposar la desarticulació del ric teixit democràtic i republicà precedent. Moltes de les persones afectades pel desplaçament forçós van haver de recomençar les seves vides en altres territoris, en alguns casos molt lluny de la terra d'origen. Aquest desterrament va tenir un caràcter definitiu o bé va anar lligat a un retorn anhelat, sovint traumàtic a causa dels condicionants de la dictadura franquista; és a dir, des de l'estigmatització com a vençut a la vigilància i la desorientació arran de la desaparició de les xarxes de sociabilitat o, fins i tot, la incapacitat de reconèixer el país retrobat, amb tots els problemes d'adaptabilitat que això implica.

La regió de Girona, per la seva situació geogràfica, fou l'escenari principal d'aquell èxode de dimensions bíbliques. No va ser només una terra de pas de refu-

giats, sinó que també foren moltes les persones que, originàries o establertes a les comarques gironines, amb els seus projectes vitals i professionals, es van veure en l'obligació d'abandonar la seva llar.

Aquest monogràfic es planteja, doncs, com una oportunitat per oferir un tast del que podria ser una visió transversal dels efectes d'aquell exili en la societat gironina i les pèrdues que va comportar sobre el que actualment se sol entendre com a capital humà. És necessari mostrar l'experiència de l'exili més enllà de la fredor de les xifres i fer-ne una valoració més complexa que aconsegueixi fer palès el desgavell i l'empobriment que pot causar en tots els àmbits d'un país i en la mateixa trajectòria de les persones. Així mateix, també es considera una prioritat palesar, encara que sigui succintament, allò que van fer aquestes persones a l'exili, al lloc on van ser acollides, els problemes que van viure i, finalment, què van aportar als països on van romandre, sovint, per sempre més.

El monogràfic es compon d'articles de diversos especialistes, que han tractat el període de la Guerra Civil, l'exili republicà i el franquisme des de diferents perspectives. Joaquim Nadal proposa, a partir d'un elenc variat de testimonis, una evocació de la ciutat de Girona en estat d'emergència i en plena crisi humanitària. Enric Pujol dona fe de l'esfondrament intel·lectual i cultural que va patir la regió de Girona i de la tasca impagable en el manteniment de la cultura i la identitat catalanes a l'exterior. Jordi Gaitx fa una anàlisi i valoració de l'obra memorialística i autobiogràfica de gironins exiliats. Salomó Marquès fixa l'atenció sobre grups professionals concrets, com els mestres. Gemma Domènech i Carles Ribera se centren en la singularitat de l'acolliment i la rellevància quantitativa i qualitativa de les persones emigrades i establertes a Mèxic. També s'ha volgut incidir, de manera molt parcial i limitada per l'espai, en el camp artístic. Narcís Selles traça tres perfils ben diferents (Joan de Garganta, Joaquim Vicens Gironella i Esteve Francès) que fan visible la diversitat vital, ideològica i artística de les persones desplaçades. Alguna cosa similar, però sovint més agreujada pel fet de ser dones, va succeir a les escriptores Aurora Bertrana, Maria Àngels Vayreda i Carme Montoriol, com subratlla Cristina Massanés. Finalment, cal fer un esment especial a una infraestructura cultural i memorial com és el Museu Memorial de l'Exili (MUME) de la Jonquera, una institució cabdal per a la preservació de la memòria de l'exili republicà i de referència internacional en relació amb els estudis sobre els exilis i les polítiques públiques de memòria.